

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԵՐ-ՄՈՎՍԻՍՅԱՆԻ ԱԾՅՈՒՆԸ ԳՏՆՈՒՄ Է ԻՐ ԱՐԺԱՆԻ ՏԵՂԸ

19-րդ դարավերջի և 20-րդ դարի առաջին կեսի հայ հոգևոր կյանքի մեծագույն դեմքերից է Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Տեր-Մովսիսյանը, որի եկեղեցական անձնվեր ծառայությունն ու գիտական վաստակը բացահայտում են իր կոչմանը ամբողջապես ընծայաբերված հոգևորականի օրինակելի կերպարը: Վաստակաշատ եկեղեցականը իր մահկանացուն կնքեց ծերունագարդ տարիքում և թաղվեց անփառունակ, Երևանի քաղաքային գերեզմանատանը: 1939 թվականին շատ եկեղեցականներ նույնիսկ անգերեզման մնացին:

Եվ ահա, ընդառաջելով հանգուցյալի հարազատների խնդրանքին, ինչպես նաև տիպար հոգևորականի անյունը եկեղեցական հարազատ միջավայրում պարփակելու համար, Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը կարգադրեց հանգուցյալի անյունը տեղափոխել Ս. Գայանե եկեղեցու միաբանական գերեզմանոց:

Մայր Աթոռի միաբանությունը, Տ. Ներսես արքեպիսկոպոս Պողոսյանի գլխավորությամբ, ջերմեռանդ աղոթքով և հանդիսավորությամբ կատարեց այդ սուրբ պարտականությունը:

«Յաւերժական յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»:

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԵՐ-ՄՈՎՍԻՍՅԱՆ

Մեսրոպ (ավագանի անունը՝ Փարսահան) Վարդանի Տեր-Մովսիսյանը ծնվել է 1865 թ. մայիսի 7-ին Տաթևի վիճակի Ծիկահող գյուղում: 1882 թ. ավարտել է Ծուշու թեմական, 1885-ին՝ Թիֆլիսի Ներ-

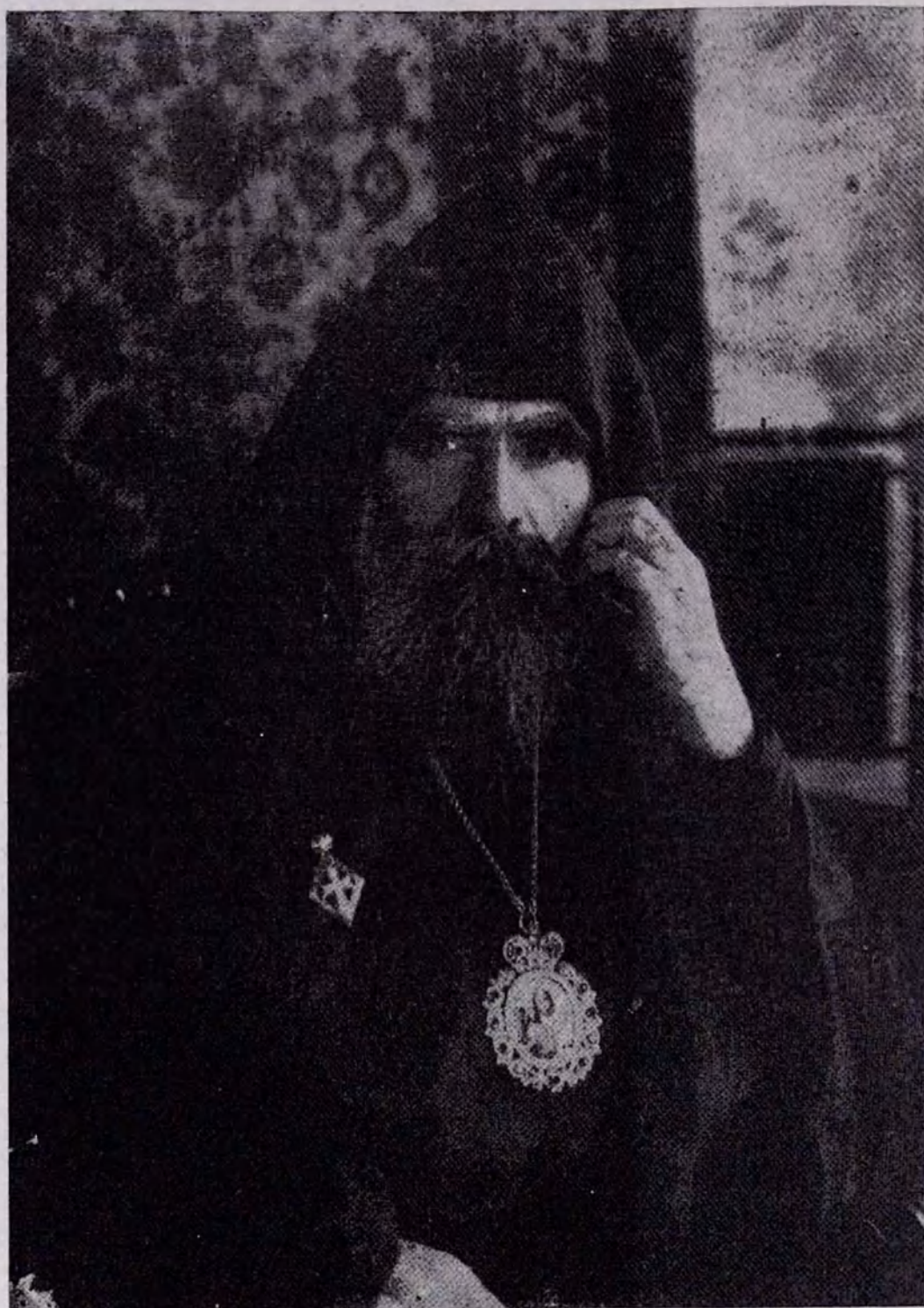
սիսյան դպրոցները: 1887 թ. Ռևելում հանձնել է գիմնազիայի ծրագրով նախատեսված քննությունները, ավարտական վկայական ստացել և նույն թվականին ընդունվել Դորպատի համալսարանի դասական բանասիրության բաժանմունք: 1891 թ. համալսարանն ավարտել է գերազանց գնահատականներով: Խոնական հնագիտությանը վերաբերող նրա ավարտական շարադրությունն արժանացել է բարձր գնահատականի: Դորպատից գնացել է Վիեննա, աշխատակցել Միխայիլանների «Հանդես ամսօրեայ» պարբերականին, հայերեն և գերմաներեն լեզուներով հրատարակել «Հայ գյուղական տունը» ազգագրական աշխատությունը: 1892 թ. սկզբներին անցել է Փարիզ, մի քանի ամիս հետո, որպես հայագիտության դասատու, հրավիրվել է Էջմիածնի Գևորգյան ճեմարան:

1893 թ. ապրիլի 24-ին ձեռնադրվել է արքեպիսկոպոս Մեսրոպ անունը, նույն տարվա հունիսի 10-ին հրաժարվել է ճեմարանի դասատուի պաշտոնից, նույն ամսվա 21-ին նշանակվել նորընտիր կաթողիկոսին Երուսաղեմից Էջմիածին ուղեկցող պատգամավորության անդամ, ուղիղ մեկ ամիս անց էլ՝ ստացել վարդապետի հոգևոր աստիճան:

1894 թ. ամռանը մասնակցել է Ինսբրուկի մարդաբանների և Ժնևի՝ արևելագետների ժողովներին: 1895 թ. դեկտեմբերի 16-ին նշանակվել է Երևանի թեմական դպրոցների տեսուչ, 1896 թ. սեպտեմբերի 4-ին՝ Ծուշու թեմական դպրոցի տեսուչ, 1898 թ. հոկտեմբերի 3-ին՝ Ծուշու կոնսիստորիայի նախանդամ:

1899 թ. դեկտեմբերին մեկնել է Պետերբուրգ, նախապատրաստվել մագիստրոսի

Մեսրոպ սրբեպա. Տեր-Մովսիսյան

(թեկնածուական) թեզի պաշտպանության, ուսումնասիրության թեման էր «Աստվածաշնչի հայերեն թարգմանության պատմությունը»։ պաշտպանությունը եղավ 1902 թ. դեկտեմբերի 15-ին, հեղինակն ստացավ հայ բանասիրության մագիստրոսի (այստեղից էլ նրա Մագիստրոս մականունը) աստիճան։

1908 թ. փետրվարին վերադարձել է Էջմիածին, նշանակվել «Մանյուն ուսումնական հանձնաժողովի անդամ»։ 1905 թ. փետրվարին սկսված բանակցությունների ընթացքում նաև նրա ջանքերի շնորհիվ նույն տարվա օգոստոսին վերաբացվում են հայկական դպրոցները և վերադարձվում եկեղեցական կալվածները։

1910 թ. հունիսին նշանակվել է Գևորգյան ճեմարանի տեսուչ։ մի տարի անց՝ հրաժարվել պաշտոնից։ 1908 թ. սեպտեմբերին նշանակվել էր Էջմիածնի Սինդի անդամ, 1909 թ. գարնանը Պոլսից Էջմիածին է ուղեկցել նորընտիր կաթողիկոս Մատթեոս Բ Իզմիրլյանին, հոկտեմբերին՝ ստացել ծայրագույն վարդապետի աստիճան և ձեռնադրվել եպիսկոպոս։ 1908 թ. հոկտեմբերի 31-ից ի վեր վարում էր նաև մատենադարանապետի պաշտոնը։ 1908—1911 թվականների ընթացքում նրա ջանքերով կառուցվում է մատենադարանի նոր հատուկ այդ նպատակի համար նախագրծված շենքը, 1912 թ. ձեռագրերը փոխադրվեցին այդ շենք։

1913 թ. հունվարի 18-ից մինչև 1916 թ. կեսերը վարել է Վրաստանի և Իմերեթիայի հայոց, 1916 թ. մինչև 1917 թ. վերջը՝ Աստրախանի հայոց թեմերի առաջնորդության պաշտոնները։ 1918—1920 թթ. կրկին վարել է մատենադարանապետի պաշտոնը։ 1922 թ. աշնանից մինչև 1931 թ. աշուն վարել է Պարսկա-Հնդկաստանի հայոց թեմակալ առաջնորդի պաշտոնը։

Վախճանվել է 1939 թ. հունիսի 3-ին, Երևանում։

Ունի 130-ից ավելի ծավալուն կամ փոքրածավալ աշխատություն, որոնցից կարեւորագույններն են.

1. Ընդհանուր ցուցակ հայերեն ձեռագրաց—Պարունակում է 23500 հայերեն ձեռագրի մանրամասն նկարագրություն (անտիպ. պահպանվում է Մաշտոցի անունի Մատենադարանում)։

2. Աստուածաշնչի հայերեն թարգմանության պատմությունը, Ս. Պետերբուրգ, 1902 (ռուսերեն)։

3. Հայ գիղական տունը, Վիեննա, 1894. գերմաներեն՝ Վիեննա, 1892.

4. Սոկրատայ Սքոլաստիկոսի Եկեղեցական պատմություն..., Վաղարշապատ, 1897.

5. Նկարագրություն հոգևոր վարուց Յովսափու, որդւոյ թագաւորին Հնդկաց, Վաղարշապատ, 1897.

6. Հատուածք երկաթագիր Հին Կտակարանի՝ հանդերձ հնագրական պատկերաւ. Պետրոգրադ, 1915 (ռուսերեն)։

7. Պատմութիւն Ծապհոյ Բագրատունւոյ (Գ. Տէր-Մկրտչեանի հեղինակակցութեամբ), Էջմիածին, 1921.

8. Պատմական տեղեկութիւններ Հայաստանի հողերի ոռոգման մասին, Երուսաղէմ, 1936.

9. Հայկական երեք մեծ վանքերի՝ Տաթևի, Հաղարծնի և Դադի եկեղեցիները և վանական շինութիւնները, Երուսաղէմ, 1938.

10. Ցուցակ հայերեն ձեռագրաց Նոր Զուղայի Ս. Ամենափրկչեան վանուց (անտիպ. գտնում է Մատենադարանում)։

11. Ձեռագիրք Պարսկաստանի գիղերի, Թեհրանի, Հնդկաստանի (անտիպ. գտնվում է Մատենադարանում)։

12. (թարգմ.) Լեման Հաուպտ, Հայաստան երբեմն և այժմ—կորած և այլն։

ՅՈՒՐԻ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ